

Een cultuur van het geweld. Kritische essays

Cornelis Verhoeven

Budel (Damon) 2000

230 p., ISBN 9789055731497, € 20,50

Oorlog, marteling, geweld. Het zijn zaken die de mensheids-geschiedenis begeleiden en ook ons omringen. De classicus-filosoof Cornelis Verhoeven (1928-2001) had er in de jaren '60 en '70 al aandacht aan besteed en deed dat nog eens in de jaren '90 naar aanleiding van het verschijnsel 'zinloos' geweld.

In dit tiende deel van Verhoevens verzamelde werken staan vier goed leesbare essays gebundeld die alle geweld tot thema hebben. Het laatste opstel in deze bundel is het bekende *Folteren om bestwil* uit 1977. Achter deze enigszins enigmatische titel gaat een even interessant als boeiend opstel schuil, waar nog eens blijkt dat Verhoeven met reden winnaar was van de P.C. Hooftprijs voor letterkunde (1978).

De titel van deze bundel geeft vrij precies aan hoe Verhoeven tegen geweld aankijkt: er bestaat een onlosmakelijke band tussen cultuur en geweld. Maar, in de gekozen titel ligt een gewilde dubbelzinnigheid. Op de eerste plaats verwijst Verhoeven naar het geweldadige dat in de cultuur zelf ten diepste besloten ligt, want cultuurvormen sluiten elkaar uit en kunnen niet alle tegelijkertijd bestaan. Daarnaast bekritiseert de auteur de moderne tijd die de cultuur van het geweld, dat wil zeggen, het cultiveren van het geweld, in de vorm van activisme heeft omarmd.

In het meesterlijke, goed leesbare en verrassende opstel *Folteren om bestwil* trekt Verhoeven een parallel tussen bijvoorbeeld opvoeden en onderwijzen en de meest extreme vorm daarvan, martelen. De folteraar wil immers zijn of haar slachtoffer overtuigen van het eigen gelijk, en dat 'om bestwil', om het welzijn van het slachtoffer, niet uit boosaardigheid of ziekelijke neiging. Daarbij schuwt de beul echter geen enkel middel.

Verhoeven keurt dit af. Zowel beulen als allerhande opvoeders willen de werkelijkheid niet voor zichzelf laten spreken, maar vroegtijdig – te vroeg – door eigen ingrijpen naar hun hand zetten. En ook al gebeurt dat met goede bedoelingen, ze doen daarmee de werkelijkheid geweld aan. Dit activisme geeft bovendien blijk van ideologische dwangmatigheid en dogmatisme: actie blijkt gebaseerd op halfwassen, onvoltooide inzichten die voor vol worden aangezien. Het sluimerende besef verkeerd bezig te zijn leidt vervolgens tot fanatisme dat onzekerheid of kritiek wil uitbannen.

Vanuit zijn visie formuleert Verhoeven een alternatief. Terwijl activisten in de schijn leven – ze willen immers hun begrip van de werkelijkheid tot een afronding brengen door er actief en voortijdig op in te grijpen –, heeft contemplatie Verhoevens voorkeur. De filosoof bijvoorbeeld moet de werkelijkheid laten spreken en zich erdoor laten corrigeren. Niet omgekeerd. (FH)